

האוספים הלאומיים במדעי הטבע

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים עוסקת זה שנים בסיוע לשימור האוספים הלאומיים במדעי הטבע המתעדים את הצומח והחי של ארץ-ישראל. האקדמיה רואה נכס לאומי באוספים הביולוגיים, הנמצאים בעיקר באוניברסיטה העברית בירושלים ובאוניברסיטת תל-אביב.

הסיכום שלהלן מובא מתוך דו"ח הוועדה המייעצת לאקדמיה בעניין האוספים הביולוגיים בישראל. חברי הוועדה: פרופ' יהודית בירק, פרופ' רות ארנון

האוספים הביולוגיים הלאומיים ניצבים זה שנים לפני בעיות קיומיות. ערכם התרבותי המדעי וחשיבותם למחקר, להוראה ולתעשייה הביאו ארצות רבות בעולם לידי הכרה בהם כנכס לאומי. האוספים הביולוגיים בישראל מרוכזים בעיקר באוניברסיטה העברית בירושלים ובאוניברסיטת תל-אביב. בעיית האוספים בארץ הולכת ומחריפה. בעבר נרתמה האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים לפעולת הצלה, אך עד עתה לא נמצא פתרון ארוך טווח. לפני שנים אחדות הכירה ות"ת בחשיבות הנושא והגדילה את בסיסי התקציב של אוניברסיטת תל-אביב והאוניברסיטה העברית לעניין זה.

חשיבות האוספים גדלה עקב העלייה באורבניזציה בישראל הגורמת להגברת הכחדתם של מינים ביולוגיים, אשר עדות לקיומם יהיה אפשר למצוא רק באוספים הביולוגיים. עד היום הקימה האקדמיה שלוש ועדות מומחים, וכולן המליצו על פתרון ממלכתי ארוך טווח.

הבעיה המרכזית כיום היא הדעיכה ההדרגתית בפעילות בחקר מגוון המינים בישראל והתמעטות דור ההמשך. משום כך עלולים האוספים הקיימים והאוספים העתידיים לרדת לטמיון. בקרן הלאומית למדע אין כיום תמיכה במחקרים בטקסונומיה.

הוועדה סבורה כי המסגרת הרצויה לאוספים היא אוניברסיטאית וכי פעילות האוספים צריכה להוסיף ולהיות באחריותן. האוצרים צריכים לפעול כאחראים על האוסף ועל הפעלתו השוטפת. מחקר בנושא טקסונומיה צריך להתבצע בתחום האוניברסיטה לפי מדיניותה ולפי העדפתה.

מוצע להדגיש את חשיבות האוספים מבחינה לאומית ולפנות לאוניברסיטאות ולגופים ממלכתיים לתמוך בהם; לפעול בבתי הספר התיכוניים להקמת דור המשך ולקיים פעילות בין-מוסדית לעידוד ההוראה; לפעול לשיתופם המעשי של גופים חוץ-אקדמיים, ממלכתיים, ממשלתיים ואחרים בעלי עניין באוספים; לארגן את האוספים במערכת ממוחשבת; להבחין בין הפעילות באוספים עצמם ובין פעילות המחקר וההוראה; להכין תכנית פעולה; למצוא דרכים להגברת האטרקטיביות והסיכויים של בקשות לקרנות מחקר; למצוא גוף לאומי תומך.

באוניברסיטה העברית נמצאים האוספים במבנים הולמים והבעיה המרכזית היא דור המשך של סגל האקדמי ואוצרים. האוניברסיטה העברית מכירה בחשיבות האוספים ותומכת בשימורם. פעילות האוצרים תנובת כך שיקדישו את מרבית זמנם לשימור האוספים. באוניברסיטה נעשות עתה פעולות להקמת מוזאון בן 5,000 מ"ר שיאספן את האוספים הביולוגיים.

באוניברסיטת תל-אביב יש דור המשך ויש פעילות מחקרית, אך המבנים שבהם נמצאים האוספים אינם הולמים. יש צורך באכסניה הולמת. קיימת גם בעיה של מימון העסקתם של האוצרים העוסקים בטיפול השוטף באוספים.

עיריית ירושלים שוקלת להקים מוזאון לטבע בירושלים והועלתה האפשרות לשלב בו את האוספים שבאוניברסיטה העברית.

סיכום המלצות ועדת האוספים

- ◆ הוועדה מכירה בערכם של האוספים הביולוגיים ומאמצת את ההצעות שהוצעו לפתרון הבעיות.
- ◆ הוועדה מברכת על היזמה לקידום ההוראה, שכל אוניברסיטה תסדיר לפי סדרי העדיפויות שלה.
- ◆ הוועדה ממליצה על הקמת קבוצה בין-אוניברסיטאית לקידום הפעילות והמעורבות ההדדית בנושא זה באוניברסיטאות ועל הקמת ועדה מקצועית להקמת מערכת ממוחשבת אופטימלית לאוספים הביולוגיים.
- ◆ הוועדה מברכת על תמיכת ות"ת באוספים וממליצה שות"ת תגדיל את תמיכתה לפי הצרכים והקשיים.
- ◆ הוועדה סבורה שהאוספים הביולוגיים בשלמותם, כנכס לאומי, חייבים להישאר באחריותן של האוניברסיטאות. יש למסד את התמיכה בהם ואת התחזוקה ברמה שתאפשר את שימורם ואת השימוש בהם למטרות מחקר והוראה.

בינואר 1999 פנה נשיא האקדמיה במכתב לשר החינוך והתרבות, לשר המדע ולראשי אוניברסיטאות תל-אביב וירושלים וקרא להם לעשות למען שימור האוספים.

חקר הסובב בישראל

לפיתוח הפעילות המחקרית בחקר הסובב חשיבות רבה בפתרון הבעיות בתחום זה בישראל ובארצות השכנות. מתוך הכרה בחשיבות הנושא החליטה יו"ר החטיבה למדעי הטבע לבדוק את הפעילות בחקר הסובב בישראל. ועדה בראשותו של פרופ' אילן חת בדקה את הנושא והגישה את המלצותיה לנשיא האקדמיה.

הוועדה המליצה להתמקד בתחומים שבהם יש לישראל יתרון יחסי: מים, ניטור ופסולת מוצקה. לדעת הוועדה, תרומת האקדמיה צריכה להתמקד בפעילות למשיכת כוחות צעירים לתחום והכשרתם ברמה מדעית גבוהה בחו"ל ובארץ. הדו"ח יידון לפרטיו במועצת האקדמיה.